

אחת הסיבות השכיחות לעובדה שעדי ראיה מבצעים טעויות נעוצה בתופעה הנקראת אפקט המיס-אינפורמציה (Misinformation Effect).²⁰ משמעותו של אפקט זה היא כי מרגע קרות האירוע ועד מועד מתן העדות בבית המשפט, נחשף העד לאינפורמציה רבה, ממדיה תקשורתית כזאת או אחרת או מחקירות מצד המשטרה, אינפורמציה זו יכולה להטות את עדותו של העד, ולפגוע בזיכרונו.

תופעת המיס-אינפורמציה

תופעת המיס-אינפורמציה היא, כאמור, תופעה שבה אדם שהיה עד לאירוע מסוים בנקודת זמן מסוימת, ולאחר האירוע, בנקודת זמן מאוחרת יותר, נחשף העד לאינפורמציה הקשורה לאירוע שאינה נכונה ואינה מדויקת (Misinformation Effect). זאת, לדוגמה, מקריאת עיתונים או תוך כדי חקירת המשטרה. בנקודת הזמן השלישית שבה נדרש העד לדווח על האירוע, בשל המידע השגוי שקיבל, העד מדווח דיווח שגוי באשר לנקודת הזמן הראשונה.²¹ כאמור, כאשר עסקינן בעדות בבית המשפט תופעת המיס-אינפורמציה עלולה אף במקרים מסוימים להביא לכליאתם של אנשים על לא עוול בכפם.

Establish Innocence After Trial (NIJ Research Report, 1996); Gary L. Wells et al, *Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads*, 22 L. & HUM. BEHAV. 603 (1998)

LOFTUS E. F., EYEWITNESS TESTIMONY (1979); Loftus E. F., Donders K., Hoffman H. G. & Schooler J. W., *Creating New Memories that are Quickly Accessed and Confidently Held*, 17(5) MEMORY AND COGNITION 607 (1989) ²⁰

Loftus E. F. & Hoffman, H. G., *Misinformation and Memory: The Creation of New Memories*, 118(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: GENERAL 100 (1989); Loftus E. F., Miller D. G. & Burns H. J., *Semantic Integration of Verbal Information Into a Visual Memory*, 4(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: HUMAN LEARNING AND MEMORY 19 (1978) ²¹

כאשר אנו מתרגמים את תופעת המיס-אינפורמציה לניסויי מעבדה הרי שמדובר בדרך כלל בניסוי תלת-שלבי. בשלב הראשון צופים הנסיינים בסרט, ברצף שקופיות או שומעים סיפור שמוקרא להם. בהשאלה, זהה שלב זה לשלב היותו של האדם עד לאירוע הפשע. השלב השני הוא שלב שבו מנסים החוקרים להטמיע בנסיינים אינפורמציה שגויה באשר לאירוע עצמו, בדרך כלל באמצעות פרטים שגויים, המצויים בסדרת שאלות אותן מציגים החוקרים לנבדקים. בהשאלה שלב זה זהה לשלב החקירה במשטרה או לקבלת מיס-אינפורמציה מן התקשורת. השלב השלישי הוא השלב שבו נבחנים הנסיינים על זיכרונם באשר לאירוע עצמו. שלב זה אמור לדמות את שלב מתן העדות בבית המשפט.²²

דוגמה לניסוי כזה הוא ניסוי שביצעה החוקרת לופטוס.²³ בשלב הראשון של הניסוי הראתה החוקר לנסיינים רצף שקופיות שבו עוצרת מכונית בתמרור עצור. לאחר מכן, בשלב השני של הניסוי, חלק מן הנסיינים נשאלו שאלה שכללה אלמנטים של מיס-אינפורמציה: "האם מכונית אחרת חלפה על פני מכונית הדטסון האדומה כאשר זו עצרה בתמרור זכות קדימה?"²⁴ כלומר, העד שנחשף ברצף השקופיות לתמרור עצור נשאל בשאלות המאחרות שאלות על תמרור מתן זכות קדימה. בשלב השלישי, כאשר נבחנו הנסיינים על זיכרונם באשר לשלט שבו עצרה

Belli R. F., *Influences of Misleading Postevent Information: Misinformation Interference and Acceptance*, 118(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: GENERAL 72 (1989); McCloskey M. & Zaragoza M., *Misleading Postevent Information and Memory for Events: Arguments and Evidence Against Memory Impairment Hypotheses*, 114(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: GENERAL 1 (1985); Tversky B. & Tuchin M., *A Reconciliation of the Evidence on Eyewitness Testimony: Comments on McCloskey and Zaragoza*, 118(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: GENERAL 86 (1989)

Loftus E. F., *Leading Questions and the Eyewitness Report*, 7(4) COGNITIVE PSYCHOLOGY 560 (1975)

"Did another car pass the red Datsun when it was stopped at the yield sign?" (תרגום של המחברים).

המכונית, הנבדקים שנשאלו את השאלה שכללה מיס-אינפורמציה נטו יותר לענות תשובה שגויה שלפיה מדובר בתמרור תן זכות קדימה ולא תמרור עצור.²⁵

שתי השערות דומיננטיות הוצעו באשר למנגנון הקוגניטיבי האחראי להשפעת המידע הכוזב על הזיכרון. ההשערה הראשונה הציעה את השערת השינוי (the alteration hypothesis) שלפיה קיימים כשלים בסוגיית אחסון הזיכרון.²⁶ לשון אחר, לפי השערה זו, המידע המוטעה המאוחר משנה ומוחק את המידע הנכון, המוקדם.²⁷ ההשערה השנייה הייתה השערת הדו-קיום (the coexistence hypothesis), שהציעה מנגנון קוגניטיבי שהכשל שבו מתבטא בשלב השליפה. כלומר, לפי ההשערה השנייה, הן המידע המוקדם והן המידע המאוחר (המוטעה) מתקיימים יחדיו בזיכרון, כאשר המידע האחרון נקלט פוגם בנגישות אל המידע המוקדם, אולם אינו מוחק אותו.

www.bursi.co.il

²⁵ ראו גם: Loftus E. F., *Leading Questions and the Eyewitness Report*, 7(4) COGNITIVE PSYCHOLOGY 560 (1975); Loftus E. F., EYEWITNESS TESTIMONY (1979); Loftus E. F., Miller D. G. & Burns H. J., *Semantic Integration of Verbal Information Into a Visual Memory*, 4(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: HUMAN LEARNING AND MEMORY 19 (1978).

²⁶ Jackson O., *Memory for Faces: Storage vs. Retrieval-Based Impairment*, BERKELEY McNAIR J. (1997); Loftus E. F. & Greene E., *Warning: Even Memory for Faces May be Contagious*, 4 LAW AND HUMAN BEHAVIOR 303 (1980).

²⁷ Toland K., Hoffman H. & Loftus E., *How Suggestion Plays Tricks with Memory, in Human suggestibility: Advances in Theory, RESEARCH, AND APPLICATION 235-252* (J. F. Schumaker Ed. 1991); Loftus E. F. & Hoffman, H. G., *Misinformation and Memory: The Creation of New memories*, 118(1) JOURNAL OF EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: GENERAL 100 (1989).

בסופו של דבר ההבדל הבסיסי בין שתי הגישות הוא כי לפי הגישה הראשונה, אין אפשרות של אחזור המידע הראשוני, ואילו לפי ההשערה השנייה, נוכל לדלות את הזיכרון המקורי.²⁸

בתחילת שנות השמונים של המאה הקודמת, הגישה הדומיננטית הייתה השערת השינוי (alteration hypothesis) אשר פותחה בעיקר על ידי לופטוס. לופטוס טענה כי המידע המאוחר (המוטעה) מתמוזג עם המידע המוקדם (מקורי), ובמקרים קיצוניים, ממלא המידע המוטעה את מקומו של המידע המקורי, עד כדי השמדתו המוחלטת של המידע המקורי. ניסויים להוכחת גישה זו הם ניסויים שבהם, לאחר הצגת המידע המוטעה, הנבדקים מנסים לשלוף ללא הצלחה את הזיכרון המקורי. לדוגמה באמצעות ניחוש שני (second guess). כך ניסו, לדוגמה, לתת אפשרות חוזרת לאנשים שטעו בניחוש הראשון לשפר ביצועיהם בניחוש השני. אולם גם זאת ללא הצלחה.²⁹ ניסיונות נוספים 'לחלץ' מפי נבדקים את המידע המקורי גם כן לא עלו יפה. לדוגמה תמריצים מילוליים כגון "האנשים האינטליגנטים ביותר יכולים להבחין במידע ... חרף כל מידע מסיח דעת שנחשפו לו".³⁰ כך, כאמור, לפי הניסויים שביצעה לופטוס, היא הניחה שקיימת השמדה של המידע המקורי על ידי המידע הכוזב המאוחר.

הגישה השנייה, גישת הדו-קיום (coexistence hypothesis), התקבלה מאוחר יותר, והרציונל שעמד מאחוריה הוא כי המידע הכוזב והמידע המקורי מתקיימים זה

Toland K., Hoffman H. & Loftus E., *How Suggestion Plays Tricks with Memory*,²⁸
in Human suggestibility: Advances in Theory, RESEARCH, AND APPLICATION 235–
.252 (J. F. Schumaker Ed. 1991)

ש.ם.²⁹

.LOFTUS E. F., EYEWITNESS TESTIMONY (1979)³⁰

לצד זה, ללא השמדתו של המידע המקורי. מחקרים מצאו שאפשר לשלוף את המידע המקורי גם לאחר חשיפה למידע כוזב בלי לפגוע במידע המקורי.³¹

הניסויים אשר יוצגו להלן הראו כי המידע המקורי לא מושמד, אלא אפשר לשחזרו. הניסוי הראשון עסק בזיהוי פרצופים. בניסוי זה אירעה מעין החלמה ספונטנית של הזיכרון שהעידה שהזיכרון המקורי כלל לא השתנה חרף החשיפה למידע הכוזב. מכאן שמסקנת גישת השינוי (alteration hypothesis) איננה תקפה, שהרי הזיכרון הראשוני לא נמחק.³²

ניסוי נוסף הראה שקיימת משמעות לסדר השאלות באשר לפרטי האירוע. בניסוי זה נבדקים שקיבלו שאלות ביחס לאירוע בסדר הכרונולוגי שבו אירע האירוע השיגו תוצאות דומות לתוצאות של קבוצת הביקורת. לעומתם נבדקים שנשאלו שאלות בסדר כרונולוגי השונה מן האירוע השיגו הנבדקים תוצאות טובות פחות, וניכרה השפעה גדולה יותר של המידע הכוזב. גם ניסוי זה סותר את השערת השינוי (alteration hypothesis), שהרי לו נמחק הזיכרון המקורי, סדר השאלות לא אמור היה לשנות את תוצאות הנבדקים.³³

כאשר אנו חווים אירוע, אנו לא 'מקליטים' אותו כאילו היה סרט וידיאו, באופן שמאפשר לנו לשחזר אותו במדויק כאשר נדרש לכך. כמעט כל הגישות

Toland K., Hoffman H. & Loftus E., *How Suggestion Plays Tricks with Memory*,³¹
in Human suggestibility: Advances in Theory, RESEARCH, AND APPLICATION 235-
.252 (J. F. Schumaker Ed. 1991)

Chandler C. C., *How Memory for an Event is Influenced by Related Events:*³²
Interference in Modified Recognition Tests, 17(1) *JOURNAL OF EXPERIMENTAL*
PSYCHOLOGY: LEARNING, MEMORY, AND COGNITION 115 (1991); Windschitl P. D.,
Memory for Faces: Evidence of Retrieval-Based Impairment, 22(5) *JOURNAL OF*
EXPERIMENTAL PSYCHOLOGY: LEARNING, MEMORY, AND COGNITION 1101 (1996)

Bowers J. M. & Bekerian D. A., *When Will Postevent Information Distort*³³
.Eyewitness Testimony?, 69(3) *JOURNAL OF APPLIED PSYCHOLOGY* 466 (1984)